

№28 «Кэнчээри» о5о сада, Танда

Бурнашева О.И.

«Дор5оон хонуута»

(уhуйаан иитээччитигэр, алын кылаас учууталыгар,
төрөппүккэ аналлаах көмө матырыаал)

Методическай көмө матырыйаал оскуола иннинээҕи 5-7 саастаах уонна 1 кылаас оҕолоругар грамотаны билиигэ уонна ситимнээх саганы сайыннарарга кубиктаах оонньуу быһыытынан оһоһулунна. Бу оонньууну оҕо барбыт тематын хатылааһынна, чингэтиигэ иитээччи, учуутал, төрөппүт туһанар матырыйаала.

Уус-Алдан улууһа
Танда бөһүөлэгэ
678359 Набережная уул.,

Иѡинээѡитэ

1. «Дорѡоон хонуута» остуол оонньуутун быраабылата.
2. Туттуллар бэлиэлэр
3. Сорудахтар
4. Методическай ыйынньык

Кириин тыл

Оскуола иннинээѡи саастаах оѡоѡо грамота үөрэѡэ инникитигэр саамай сүрүн олук буолар. Дорѡоону сатаан араара истэр, ырытар, кэпсиир, сүһүөх араастарын, этии оноруу бу барыта элбэх үлэттэн, хатылааһынтан ситиһиллэр суол.

Оѡо интэриэһин тардарга педагогтар араас ньымалары, технологиялары туттан билиини биэрэллэр. Ол курдук “Дорѡоон хонуута” диэн кубиктаах оонньууну эһиги дьүүлгүтүгэр таһарабын. Каратаев И.И. пособиетыгар олоѡуран “Тосхол” бырагыраамма темаларынан аттарыллан оноһулуннулар, мань таһынан оѡону толкуйдатар ребустар, дешифратордар, сасыт дорѡооннор, кистэлэн суруктар у.д.а. араас сорудахтар бааллар. Оонньууну күн хайа баѡарар бириэмэтигэр тэрийиэххэ сөп.

Мань таһынан төрөппүт дьэстигэр эмиэ уһуйаанга ылбыт билиитинэн оонньотуон сөп.

Ситиһиини!

«Доржоон хонуута» остуол оонньуутун быраабылата.

Оонньуу сыала:

Оҕо ылбыт билиитин чингэтии, толкуйдуур дьобурдарын сайыннарыы.

Туттуллар тэриллэр:

Кубик, оонньуу хонуута, фишкалар, соруудахтаах карточкалар.

Оонньуу ис хоһооно

Бу оонньууга түөрткэ тийэ ахсааннаах оҕо оонньуон сөп. Бастакы оҕо кубигы быраҕар. Хас точкалаах өрүт түбэхэр да оччо хаамыыны онорор. Оонньуу толкуйдаабыт смайликтан сағаланар уонна үөрбүт смайлигынан түмүктэнэр. Хонуубут хаамар суола доржоон фишкаларынан бэлиэтэнэн турар. Оҕолор ол устун хаамаллар. Ханнык фишкаҕа түбэхэллэринэн (кылгас аһаҕас, уһун аһаҕас, дифтонг, бүтэй доржоон, хоһуласпыт, сэргэстэспит бүтэй доржооннор) соруудахтары толороллор. Ханнык боппуруска эппиэттиллэрин оҕолор бэйэлэрэ талан ылаллар (холобур: бүтэй доржоон фишкатыгар кэлэн түстэбинэ бүтэй доржоонноох карточкаттан 1 карточканы талан ылар). Оҕо боппуруска сыһа эппиэттээтэбинэ эбэтэр сатаан эппиэт биэрбэтэбинэ биир хардыыны төттөрү барар. Манан квадратка үктэннэхтэринэ оҕолор тылга, сүһүөххэ, доржоонно, буукубаҕа, тыаска, этиигэ сыһыаннаах соруудахтары толороллор. Саһархай квадратка этии схематынан этии толкуйдуулар, хартыынан үлэлииллэр, фишканан суруйаллар, ураты суолталаах тыллары этэллэр. Үөрбүт смайликка үктэннэхтэринэ 3 хардыыны иннигэр хаамаллар уонна соруудаҕы толороллор. Подарокка түбэстэхтэринэ иитээччи эрдэ бэлэмнээбит бэлэбин ылар (иитээччи бэйэтин фантазията). Ытаабыт смайликка түбэстэбинэ 3 хардыыны төттөрү барар.

Туттуллар бэлиэлэр:

- оонньуу сағаланар

- үс хардыы кэннигэр хаамар

- үс хардыы иннигэр хаамар

- сюрприз

- түмүк

- кылгас аһаҕас доржоон соруудахтара

- уһун аһаҕас доржоон соруудахтара

- бүтэй доржоон соруудахтара

- сэргэстэспит, хоһуласпыт бүтэй доржооннор

соруудахтара

- дифтонг соруудахтара

- бэриллибит хартыынанан кэпсээннэ толкуйдаа

- этии схематыгар, фишканан суруйууга соруудахтар.

СОРУДАХТАР

1. Кылгас аһаҕас [А] – дорҕоонтон саҕаланар тыллары бул. (бэриллибит хартыналартан талан ыл)
2. «КУТУРУК» диэн тылга хас [У] дорҕоону истэбин?
3. [Э] ханнык дорҕоонуй?
4. Кылгас аһаҕас дорҕооннору ааттаталаа.
5. Дьулуур ханнык дорҕооннору санарбытын таай. (оҕо ойууну көрөн ханнык дорҕоон этиллибитин таайахтаах)

6. Кылгас аһаҕас дорҕоон фишкатын көрдөр.
7. «Кумааҕы» диэн тылга ханнык кылгас аһаҕас дорҕооннору истэбин?
8. Нуучча тылыттан киирбит аһаҕас дорҕооннору этитэлээ.
9. Бэриллибит хартынаттан кылгас аһаҕас дорҕоонтон саҕаланар ойуулары бул
10. Хартынаттан 10 саспыт “У” дорҕоону бул (бириэмэҕэ)
11. “А” дорҕоону суруй (тэтэрээккэ үлэ).

1. Уьун аьазас дорзооннору этитэлээ.
2. Уьун аьазас дорзооннору хайдах санарабытый?
3. Уьун аьазас дорзоон фишкатын кордор.
4. Уьун аьазас дорзоон тылга ханан иьиллэрин эт
5. Уьун аьазас дорзоон хас дорзоонтон турарый?
6. Уьун аьазас дорзооннордоох ойуулары бул.
7. Ребуһу таай. Ханнык уһун аһаҕас дорҕоон саспытый?

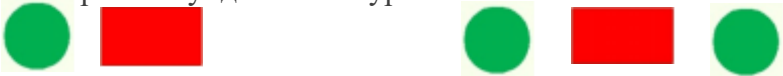
1. [ИЭ] дифтонг ханнык кылгас аьазас дорзооннортон турарый?
2. Хас дифтонг баарый?
3. Дифтонг фишкатын булан кордор.
4. [ЫА] дифтонг ханнык кылгас аьазас дорзооннортон турарый?
5. Дифтоннардаах тылларда этитэ
6. Полибия квадратыттан дифтоннары бул (22+34=...)

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	и	а	к	г	н	ү	в	р
3	э	х	э	п	л	д	у	ж
4	ч	ы	с	м	ө	т	б	ю
5	о	я	н	д				

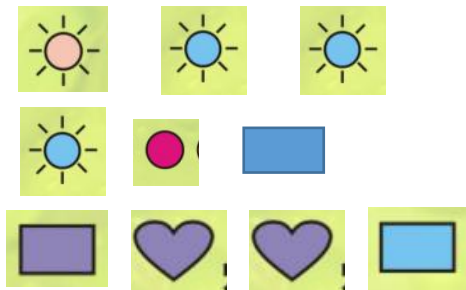
1. Бүтэй доржоон фишкатын көрдөр.
2. «Былыт» диэн тылга хас бүтэй доржоону истэбин?
3. Уос бүтэй доржооннору этитэлээ. (м,п,б)
4. Бүтэй доржоону санарарбытыгар туохпут мэьйдирий?
5. Нуучча тылыттан киирбит бүтэй доржооннору этитэлээ.
6. Бэриллитбит фишкалартан [Т] доржоонтон тахсар

тыллары толкуйдаа. Холобур:

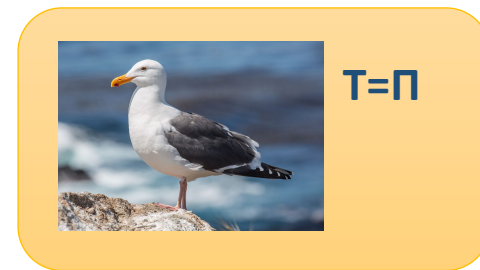

7. Тиис бүтэй доржооннору этитэлээ. (т, с)
8. [Х] доржоон тылга ханан иьиллэрин эт
9. Ойуу коду туһанан бүтэй доржоонтон сабаланаар тыллары бул

♥	Н	И	Г	У	Е
○	А	В	О	Я	Р
□	Д	З	С	М	П
☀	Ч	Т	Ы	Ь	Ю...

1. Сэргэстэспит бүтэй доржооннор диэн хайдах доржооннору этэбитий?
2. Хоьуласпыт бүтэй доржооннор диэн хайдах доржооннору этэбитий?
3. «Таммах» диэн тылгга ханнык бүтэй доржооннору истэзиний?
4. «Бырдах» диэн тылга ханнык сэргэстэспит бүтэй доржооннор иьиллэллэрий?
5. Бэриллитбит ойуулартан хоьуласпыт бүтэй доржооннордоох тыллары бул. (Холобур: Икки, тэллэй, хаппах, сыттык, ардах, кулгаах).
6. Болзойон иьит, ханнык тылларга хоьуласпыт бүтэй доржоону истэбин (ханнык тылларга сэргэстэспит бүтэй доржооннору истэзин).
7. Хартыынаба бэриллитбит ойуулартан туһанан хоьуласпыт бүтэй доржоонноох тылларынан этиитэ онор (сэргэстэспит бүтэй доржоонноох тыллартан этиитэ онор)
8. Ребуһу таай, ханнык хоьуласпыт доржоон сасыгыт? (хопто-хоппо)

1. Хас сүхүөх арааба баарый? (көнө, төттөрү, аһаҕас, сабыылаах)

2. Икки сүхүөхтээх тылларда этигэлээ.

3. Дорҕоон уонна буукуба уратылары тугуй?

4. «Оскуола», «Борохуот» диэн тыллары суьуоххэ арааран этигэлээ.

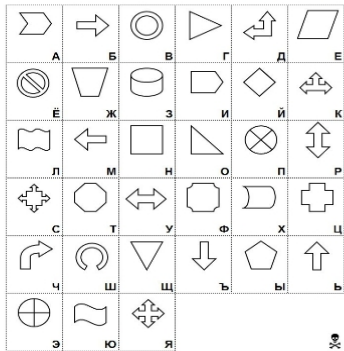
5. Тыас диэн тугуй?

6. Тыл туохтан турарый?

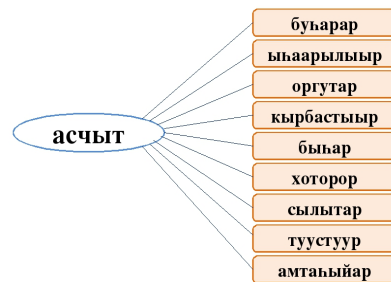
7. Этии диэн тугуй?

8. Тылы киэргэт

9. Дешифратор көмөтүнэн саспыт сүхүөбү аах

Тылы киэргэт

1. Бэриллибит хартыынан корон этиитэ толкуйдаа.

2. Бэриллибит этии схематынан этиитэ толкуйдаа.

3. Бэриллибит ойууну короннун фишканын суруй.

4. Утарыта суолталаах тыллары этигэлээ.

5. Майгыннаһар, ол гынан баран тус-туһунан суолталаах тыллары эт

6. Биир тылы элбэх аһсаанна уларыт (сылгы-сылгыһыт, балык-балыксыт)

7. "Улахан" диэн тылы атын тылынан солбуй (сүүнэ, модьу, бөдөн)

8. Икки сүхүөхтээх тылларда толкуйдаа (үс сүхүөхтээх)

9. Саспыт сыһара дорҕооннорунан биир сүхүөхтээх тылла таһаар

$$3 + \boxed{Б} = 5$$

$$7 + \boxed{Б} = 9$$

$$4 - \boxed{В} = 3$$

$$8 - \boxed{О} = 5$$

$$5 + \boxed{А} = 7$$

$$1 + \boxed{Н} = 5$$

$$6 - \boxed{И} = 2$$

$$2 + \boxed{У} = 4$$

$$9 - \boxed{Т} = 8$$

$$4 - \boxed{Л} = 3$$

$$7 - \boxed{М} = 5$$

$$9 - \boxed{К} = 7$$

$$4 + \boxed{Ы} = 9$$

$$6 + \boxed{С} = 9$$

Методическай ыйынньык

1. Оонньууга ким сағалыырын таайбаран быһыытынан быһаарыахха сөп
2. Сорудахтар оҕо сааһыгар сөп түбэхэр таһымнаах буолуохтаахтар
3. Оҕо оонньууну тиһэҕэр тиэрдэрэ ситиһиллиэхтээх
4. Сорудахтары оҕолор бэйэ-бэйэлэригэр эмиэ толкуйдаан биэриэхтэрин сөп
5. Оҕо ыйытыкка сатаан эппиэти биэрбэт түгэнигэр көмө ыйытык бэриллэр
6. Хартыына сорудахтарын интерактивнай дуоскаҕа оонньотуохха сөп.
7. Сюрприз ойуутугар түбэспит оонньооччу быраҕар кубигар эбии хаамыы ылыан сөп (+3 хаамыы), эбэтэр минньигэс приз.
8. Хартыынанан үлэ сорудахтарын уларытыахха сөп

$$3 + \boxed{Б} = 5$$

$$4 - \boxed{В} = 3$$

$$5 + \boxed{А} = 7$$

$$6 - \boxed{И} = 2$$

$$9 - \boxed{Т} = 8$$

$$7 - \boxed{М} = 5$$

$$4 + \boxed{Ы} = 9$$

$$7 + \boxed{Б} = 9$$

$$8 - \boxed{О} = 5$$

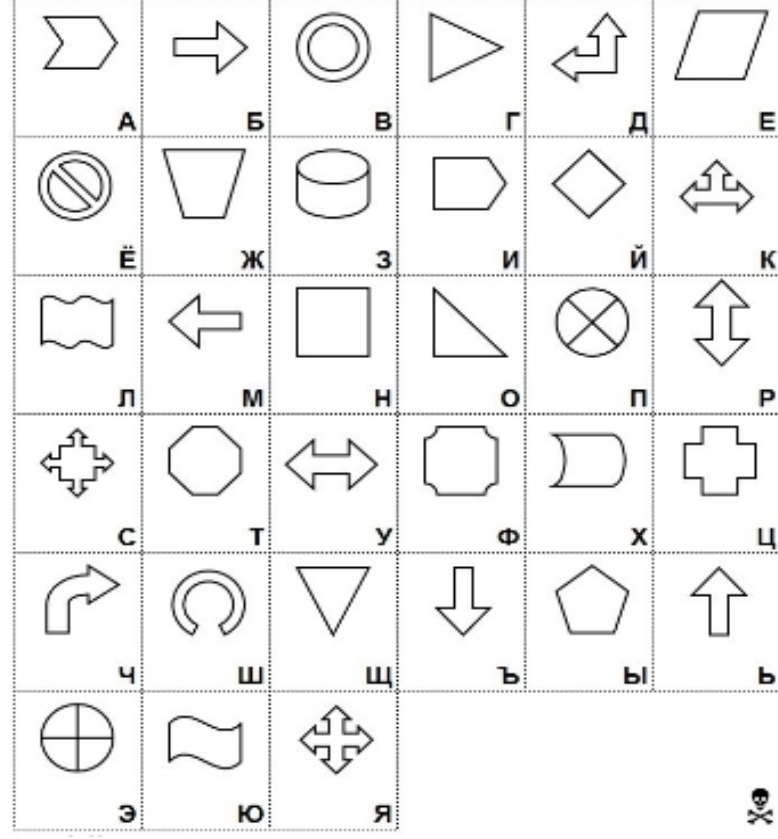
$$1 + \boxed{Н} = 5$$

$$2 + \boxed{У} = 4$$

$$4 - \boxed{Л} = 3$$

$$9 - \boxed{К} = 7$$

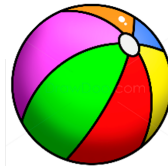
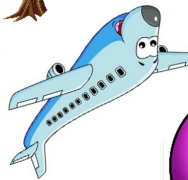
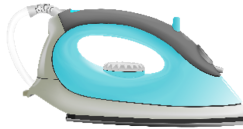
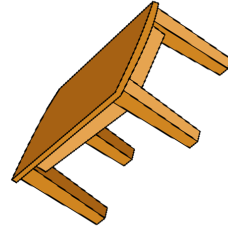
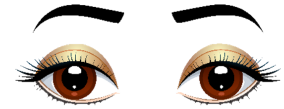
$$6 + \boxed{С} = 9$$

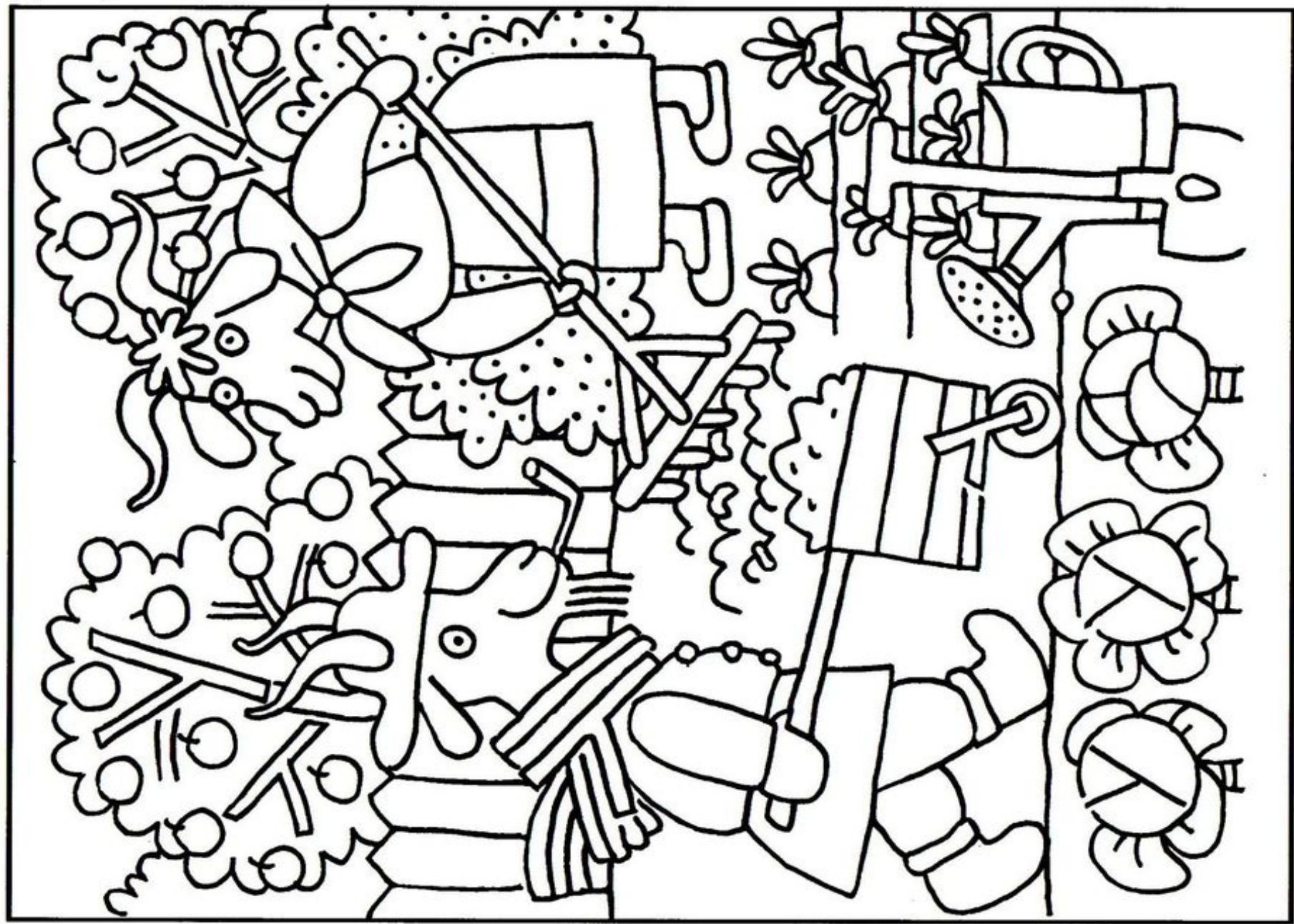

♥	Н	И	Г	У	Е
○	А	В	О	Я	Р
□	Д	З	С	М	П
☀	Ч	Т	Ы	Ь	Ю ...

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	и	а	к	г	н	ү	в	р
3	з	х	э	п	л	д	у	ж
4	ч	ы	с	м	ө	т	б	ю
5	о	я	н	д	ш	х	ф	ц

